

Ľubomír Chalupka

Generačné a štýlové konfrontácie

*Sprievodca slovenskou hudbou
20. storočia II. (1951–2000)*

Bratislava 2018

Príprava monografie bola podporovaná Agentúrou pre výskum a vývoj na základe Zmluvy APVV č. 14-0681

Eubomír Chalupek
Generačné a štýlové konfrontácie
-Sprievodca slovenskou hudbou 20. storočia II. (1951–2000)

Recenzenti: Prof. PhDr. Ladislav Burlas, DrSc.
Prof. Mgr. Yvetta Kajanová, PhD.

Technická spolupráca a návrh obálky: Mgr. Peter Ján Martinček, PhD.
Technická príprava a realizácia CD príloh: Mgr. Juraj Bubnáš, PhD.
Anglický preklad resumé: Mgr. Monika Dorna, PhD.
Jazyková spolupráca: PhDr. Ľudmila Žigová

Layout: Ing. Gabriela Némethová
Tlač: Dóša s. r. o., 200 výtlačkov
Bratislava : Univerzita Komenského 2018

ISBN:
EAN:

Obsah

Úvod	6
1. Generačné a štýlové konfrontácie v slovenskej hudbe ako pojem a problém	8
2. Nástup totalitných praktík vo vývoji slovenskej hudobnej kultúry – 50. roky	18
2.1 Alexander Moyzes: <i>Tance z Pohronia</i> pre orchester op. 43	68
2.2 Alexander Moyzes: <i>Symfónia č. 7</i> op. 50	72
2.3 Eugen Suchoň: <i>Metamorfózy</i> pre orchester	80
2.4 Ján Cikker: <i>Dramatická fantázia</i> pre veľký orchester	86
2.5 Dezider Kardoš: <i>Koncert pre orchester</i> op. 30	90
2.6 Dezider Kardoš: <i>Hrdinská balada</i> pre sláčiky op. 32	96
2.7 Andrej Očenáš: <i>Ruralia slovaca</i> pre orchester op. 19	101
2.8 Bartolomej Urbanec: <i>Radostne budujeme</i>	107
2.9 Oto Ferenczy: <i>Capriccio pre klavír a orchester</i>	111
2.10 Ján Zimmer: <i>Concerto grosso</i> pre dva klavíry, sláčiky a bicie op. 7	117
2.11 Ilja Zeljenka: <i>Klavírne kvinteto č. 2</i> pre husle, klarinet, violu, violončelo a klavír	122
3. Vyostrovanie medzigeneračnej konfrontácie. Formovanie slovenskej hudobnej avantgardy v 60. rokoch	131
3.1 Eugen Suchoň: <i>Šesť skladieb pre sláčiky</i>	196
3.2 Ilja Zeljenka: <i>Oświęcim</i> , kantáta pre 2 recitátorov, zbor a orchester	208
3.3 Miro Bázlik: <i>Päť piesní na čínsku poéziu</i>	217
3.4 Ladislav Kupkovič: <i>Osemhran samoty, nudy a strachu</i>	223
3.5 Dušan Martinček: <i>Dialógy vo forme variácií</i> pre klavír a orchester	229
3.6 Peter Kolman: <i>Monumento per 6 000 000</i> pre orchester	238
3.7 Roman Berger: <i>Transformácie. 4 skladby pre veľký orchester</i>	247
3.8 Juraj Pospíšil: <i>Hudba pre 12 sláčikových nástrojov</i>	258
3.9 Ivan Hrušovský: <i>Sonáta pre klavír</i>	265
3.10 Juraj Hatrík: <i>Canto responsoriale</i> pre dva zbory a tympany	273
3.11 Ivan Parík: <i>Sonáta pre violončelo sólo</i>	279

3.12 Jozef Malovec: <i>Orthogenesis</i>	283
3.13 Jozef Sixta: <i>Variácie pre 13 nástrojov</i>	287
3.14 Pavol Šimai: <i>Sen a ráno, zbor</i>	295
3.15 Tadeáš Salva: <i>Koncert pre klarinet, recitátora, štyri ľudské hlasy a bicie</i>	301
3.16 Tadeáš Salva: <i>Litanie lauretanae</i> pre zbor	308
3.17 Roman Berger: <i>Konvergenzie</i>	314
3.18 Ilja Zeljenka: <i>Hry pre 13 spevákov</i>	322
3.19 Ladislav Burlas: <i>Planctus</i> pre sláčiky	332
3.20 Ivan Hrušovský: <i>Musica nocturna</i> pre sláčiky	339
4. Dôsledky tzv. normalizácie na štýlové konfrontácie v 70. rokoch ...	348
4.1 Eugen Suchoň: <i>Symfonická fantázia na BACH pre organ a orchester.</i>	407
4.2 Ján Cikker: <i>Hommage á Beethoven</i>	415
4.3 Dezider Kordoš: <i>Slovakofónia pre orchester</i>	421
4.4 Jozef Grešák: <i>Améby, predohra pre symfonický orchester</i>	426
4.5 Miro Bázlik: <i>Canticum 43 pre soprán, zbor a orchester</i>	434
4.6 Ilja Zeljenka: <i>Elégia pre sláčikové nástroje a sólové husle</i>	443
4.7 Ilja Zeljenka: <i>Musica slovacca</i>	449
4.8 Juraj Beneš: <i>Préférence pour 9 instruments</i>	456
4.9 Tadeáš Salva: <i>Balada pre 12 sláčikových nástrojov</i>	460
4.10 Ivan Parík: <i>Čas odchodov, dve piesne pre hlas a klavír</i>	468
4.11 Jozef Malovec: <i>Poéma pre husle sólo in memoriam D. Šostakovič</i>	476
4.12 Vladimír Bokeš: <i>Sláčikové kvarteto č. 2</i>	480
4.13 Hanuš Domanský: <i>Fragment sonáty pre klavír</i>	486
4.14 Jozef Podprocký: <i>Sláčikové kvarteto č. 2.</i>	493
5. Vklad postmodernej do konfrontačného priestoru – 80. roky v slovenskej hudbe	499
5.1 Alexander Moyzes: <i>Sláčikové kvarteto č. 3 op. 83</i>	578
5.2 Zdenko Mikula: <i>Po cigánsky, cyklus pre miešaný zbor</i>	587
5.3 Roman Berger: <i>De profundis</i>	596
5.4 Ivan Hrušovský: <i>Sláčikové kvarteto č. 1</i>	606
5.5 Ivan Hrušovský: <i>Giocoso I, II, dvojzbor</i>	613
5.6 Dušan Martinček: <i>Animation</i> pre sláčiky	621
5.7 Ladislav Kupkovič: <i>Sláčikové kvarteto č. 4 B dur.</i>	632
5.8 Jozef Sixta: <i>Piano-Sonata</i>	642
5.9 Juraj Beneš: <i>Sonáta pre violončelo sólo</i>	652
5.10 Juraj Hatrík: <i>Ponorená hudba pre soprán, husle a sláčiky</i>	656
5.11 Vladimír Godár: <i>Ricercar per quattro stromenti:</i> 1. husle (flauta), 2. husle (hoboj), violončelo a klavír (čembalo) ...	665
5.12 Martin Burlas: <i>Simultánne kvarteto</i> pre klavír, gitaru, violončelo, trombón a bicie	673

5.13	Iris Szeghy: <i>Musica dolorosa</i> pre sláčikové kvarteto	677
5.14	Peter Martinček: <i>Passi di jazz</i>	683
6.	Polygeneračné a polyštýlové spektrum slovenskej hudby v znamení tvorivej slobody – posledné decénium 20. storočia	687
6.1	Ludovít Rajter: <i>Impressioni rapsodiche</i> pre sláčiky	747
6.2	Ivan Hrušovský: <i>Rekviem na záver tisícročia</i>	753
6.3	Roman Berger: <i>Requiem da camera</i> pre husle, violončelo a klavír	765
6.4	Vladimír Godár: <i>Déploration sur la mort de W. Lutoslawski</i> pre sláčikové kvarteto a klavír	774
6.5	Peter Breiner: <i>Beatles Concerto grosso</i>	782
6.6	Peter Zagar: <i>Hudba k videu</i>	788
6.7	Jevgenij Iršai: <i>Seven reflections in C</i> pre klavír	792
6.8	Daniel Matej: <i>383 – Music for Two (in the “Mondschein”)</i>	797
6.9	Marek Piaček: <i>Kindermusikverein</i>	802
	Záver	808
	Summary	817
	Zoznam skratiek	827
	Zoznam literatúry	829
	Zoznam notových príkladov	844
	Zoznam skladieb na prílohových CD	856
	Menný register	860

Úvod

Pri zmocňovaní sa problematiky zviazanej s vývojom slovenskej hudobnej kultúry v druhej polovici 20. storočia, riešenej v tejto knihe, nadväzujeme na metodologické východiská a bádateľské skúsenosti, ktoré nás viedli a sprevádzali pri písaní prvého dielu nášho Sprievodcu slovenskou hudbou 20. storočia (1901–1950) *Cestami k tvorivej profesionalite* (2015), pričom sme vtedy mali na mysli i konkrétne výsledky kompozičnej tvorby prezentované v analyticko-interpretáčnych pohľadoch na 32 vybraných diel od 14 skladateľov. Chápeme ich vo väčšine prípadov ako dôležitý genetický základ pre tvorivú dynamiku slovenskej hudby po roku 1950. Túto dynamiku podčiarkuje aj štruktúrovanie predloženého textu do početnejších kapitol než tomu bolo v predchádzajúcej knihe. V tej sme pre priblíženie prvej etapy vývoja slovenskej hudby v 20. storočí vymedzili tri kapitoly, s ústrednou pozornosťou voči medzivojnovému obdobiu. Teraz našu charakteristiku nedávnej polstoročnej domácej hudobnej histórie členíme prehľadnejšie a pravidelnejšie – na 5 kapitol, zodpovedajúcich jednotlivým desaťročiam v intervale 1951 – 2000. Je potrebné zdôrazniť, že toto navonok elegantné, ale v konečnom dôsledku vonkajškové a teda v niečom aj mechanické členenie chápeme ako orientačné. Pri hlbšom vnorení sa do problematiky totiž platí historiografický poznatok, že každá väčšia či menšia perióda a dejinné udalosti v nej prebiehajúce majú svoju genézu či predprípravu v perióde predchádzajúcej a doznievajú v nasledujúcej, v konkrétnom prípade teda prichádza k prekrývaniu hraníc medzi decéniami. Platí zároveň jav, ktorý sa nám potvrdzoval aj pri prechádzajúcom skúmaní, v prvom diele nášho Sprievodcu, že pri sledovaní historických premien musíme brať do úvahy spolupôsobenie heteronómnych (vonkajších) a autonómnych (vnútorných) činiteľov vývoja – teda determinanty a tlaky zo sféry historicko-spoločenskej a kultúrno-politickej priamo i nepriamo pôsobili na jemnejšiu periodizáciu na základe vlastného tvorivého potenciálu a vkladu hudobníkov zúčastňujúcich sa na kreovaní konštitúcie slovenskej hudby ako dovršujúcej sa profesionálnej kultúrno-umeleckej sústavy. Toto spolupôsobenie vykazovalo v druhej polovici 20. storočia oveľa dramatickejšie podoby a vývoj v rámci formovania slovenskej hudobnej kultúry tak nadobudol rýchlejší priebeh a ostrejšie segmentovaný profil a to aj z hľadiska vzájomného vzťahu sebaidentifikačnej a akulturačnej tendencie, teda systémovej uzatvorenosti a otvorenosti. Jednotlivým periódam sme pridelili príslušné názvy – päťdesiate roky charakterizujeme ako obdobie Nástupu totalitných praktík, pre ďalšie desaťročie vo vývoji slovenskej hudobnej kultúry bolo príznačné Vyostrovanie medzigeneračnej konfrontácie zásluhou formovania slovenskej hudobnej avantgardy. Sedemdesiate roky priniesli

nové momenty v generačných a štýlových konfrontáciách v znamení aj tzv. Normalizácie slovenského hudobného života. V nasledovnom desaťročí sledujeme Vklad postmoderny do domáceho konfrontačného priestoru. Napokon posledné decénium, 90. roky, predstavuje Polygeneračné a polyštýlové spektrum slovenskej hudby v znamení tvorivej slobody. Z názvu poslednej kapitoly z tejto päťice vyplýva, že podstatná časť vývoja hudobnej tvorby a hudobného života vo vymedzenom polstoročí prebiehala aj v znamení jednej väčšej periódy – od nastolenia totalitných praktík začiatkom roku 1948 v Československu k znovunavrátaniu liberálnych podmienok pre tvorivosť danými revolučnými zmenami v novembri 1989, resp. konštitúciou samostatnej Slovenskej republiky od januára 1993. Každú z týchto kapitol členíme podobným spôsobom ako v našej predchádzajúcej monografii – najprv priblížime celkovú atmosféru a vývojovú situáciu v slovenskej hudbe a následne si všimneme postavenie tvorivých individualít v zmysle prieniku vonkajších spoločensko-politických a kultúrno-umeleckých podmienok a determinantov s autonómnou hudobnou tvorivosťou, špeciálne z okruhu skladateľskej tvorby, segmentovanej zásluhou generačných a štýlotvorných iniciatív. Podrobnejší dôkaz tejto tvorivosti približujeme prostredníctvom analytických pohľadov na vybrané kompozície, vzniknuté v sledovanej perióde – konkrétne ide o 64 diel od 39 skladateľov. Analytické texty ilustrujeme notovými príkladmi a identifikačnými údajmi: V = vznik skladby, D = trvanie (durata), N = Notový záznam, Z = Zvuková nahrávka. Okrem vydaných partitúr a zvukových nosičov sme siahli aj k materiálom z archívu Hudobného fondu a fonotéky Hudobného centra ako aj k dobovým dokumentom uloženým v depozite Hudobného múzea SNM. Pred päť vývojových kapitol umiestňujeme metodologicky ladenú úvahu zameranú na objasnenie vymedzenej problematiky, danej názvom knihy. V Závere prinášame syntetické zhrnutie našich pozorovaní. V súlade s vedeckou povahou Sprievodcu používame poznámkový aparát jednak na doplnenie partiálnych úvah, ako aj pre povzbudenie čitateľa, ktorý by mal záujem doplniť si vedomosti z predloženej problematiky. K tomu slúžia aj na konci uvádzané príslušné zoznamy – skratiek, prameňov a príslušnej literatúry, notových príkladov i obsahu dvoch CD zostavených z úryvkov z vybraných skladieb priložených ku knihe ako zvukový dokument k obidvom dielom nášho Sprievodcu slovenskou hudbou 20. storočia. Text knihy uzatvára Menný register a Resumé v anglickom jazyku. Príprava publikácie sa mohla zrealizovať vďaka podpore Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy APVV-14-0861.

Na tomto mieste patrí autorovo poďakovanie pracovníkom spomenutých inštitúcií za sprístupnenie materiálov – Márii Kirschovej z Hudobného fondu, a Mgr. Jurajovi Bubnášovi, PhD. z Hudobného centra, riaditeľke Hudobného múzea SNM PhDr. Edite Bugalovej, PhD. a Mgr. Jurajovi Bubniášovi, PhD. z Hudobného centra, ktorý aj technicky pripravil dokumentačné dve CD prílohy. Vďaka vyslovujeme aj SOZA za vystavenie licenčnej zmluvy, Mgr. Petrovi Jánovi Martinčekovi, PhD. za vyhotovenie notových príkladov a návrh obálky, PhDr. Ľudmile Žigovej za jazykovú korektúru textu, PhDr. Monike Dorne, PhD. za preklad resumé do anglického jazyka a v nemalej miere aj Ing. Gabriele Némethovej za technickú úpravu rukopisu a jeho prípravu do tlače.